

DAWNE I WSPÓŁCZESNE KRAJOZNAWSTWO

JANINA RĘBALSKA

Działalność

Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego w Łęczycy w latach 1924—1950

Celem powstałego w 1906 r. Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, które początkowo działało tylko na terenie zaboru rosyjskiego, była popularyzacja wiadomości krajoznawczych, rozbudzenie

zamiłowania do zwiedzania kraju ojczystego, organizacja wycieczek, ochrona przyrody i zabytków. Główną uwagę skierowano na pracę wychowawczo-oświatową wśród młodzieży. PTK, mając

Pocztówka PTK — fragment zamku łęczyckiego. Zdjęcie oraz rysunki ozdobne wykonał w roku 1908 współzałożyciel PTK, Mikołaj Wisznicki

Konstanty Cuevas, korespondent ZG PTK w latach 1907—1911, przewodnik wycieczek po Łęczycy i Tumie

w swych szeregach wybitnych ludzi nauki i patriotów, było w okresie niewoli ostoją polskości. Symbolem ogólnokrajowego charakteru PTK była odznaka organizacyjna z herbami Warszawy, Krakowa i Poznania wokół ruin zamku w Ogrodzieńcu. Twórcą tej odznaki był Mikołaj Wisznicki. Naczelnym hasłem PTK było: „Poznaj swój kraj, abyś go tym goręcej miłował”.

Hasło to przejmują miasta i miasteczka w całej Polsce. Powstają nieliczne jeszcze oddziały, a w wielu miastach w Polsce i za granicą Zarząd Główny PTK powołuje własnych korespondentów, opracowując dla nich regulamin. Do obowiązków ich należało m. in. informowanie Zarządu o osobliwościach przyrody, zabytkach kultury i sztuki najbliższych okolic, roztaczanie nad nimi opieki i ochrony przed zniszczeniem.

Łęczycza widnieje w rocznikach Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego już w 1907 r. Korespondentem PTK w Łęczycy był Konstanty Cuevas (z wykształcenia prawnik), który funkcję tę pełnił od 1907 do 1911 r. Był on także przewodnikiem wycieczek. W latach 1911—1914 członkami Zarządu Głównego PTK były dwie miejscowe działaczki społeczne — Jadwiga i Tekla Chrempińskie. Nawet gdy Łęczycza nie miała jeszcze oddziału, prowadzono tu działalność krajoznawczą. Organizowano i przyjmowano wycieczki z innych miast. W miesięczniku „Ziemia” z 1910 r. jest następu-

jąca wzmianka: „W niedzielę 8 maja oddział kujański PTK z oddziałem łódzkim i grupą osób z Warszawy i Łowicza udał się na wycieczkę do prastarego, niegdyś możnego i sławnego grodu Łęczycy. Uczestnicy zwiedzili po drodze dwór i park właścicieli Kutna, w Łęczycy zaś — ruiny zamku kazimierzowskiego, kościoły i inne osobliwości, nade wszystko zaś wspaniały kościół kolegiacki romański z XII wieku w Tumie pod Łęczycą. Należy podnieść wielką gościnność i serdeczność, jakie mieszkanki i mieszkańcy Łęczycy przygotowali uczestnikom wycieczki w teatrze miejscowym zostawiając wśród wycieczkowiczów jak najlepsze wspomnienie, którego nie mogły zatrzeć strumienie mniej gościnnego deszczu. Szczególne podziękowanie należy się paniom Bredel, Chrempińskiej, Głoszkowskiej, Kiedrzyńskiej, Korejwo i Wertell. Jedną z wielu cech dodatnich tej wycieczki będzie jak należy się spodziewać założenie w Łęczycy oddziału PTK.”. Wojna 1914—1918 przerwała całkowicie działalność PTK w całej Polsce, tak więc powstanie oddziału w Łęczycy przesunęło się na rok 1924. Oddział, liczący 24 członków otworzył czytelnię, wydał serię widokówek z Łęczycy, urządził kurs fotografii praktycznej, 10 odczytów, 3 wycieczki. Pierwszym prezesem został inż. Franciszek Obrębski, nauczyciel chemii w miejscowym gimnazjum, wiceprezesem — inż. Jan Olearski, kierownik Wydziału Drogowego Starostwa Powiatowego, sekretarzem — Zwoliński, nauczyciel geografii i przyrody w gimnazjum żeńskim, skarbnikiem — Helena Rydlewska, nauczycielka szkoły powszechnej.

Zebrań zarządu PTK odbywały się najczęściej w mieszkaniu prywatnym p. Jadwigi Chrempińskiej.

Notałka w miesięczniku „Ziemia” w 1926 r.: „Na budowę domu wycieczkowego nad Świtezią zadeklarowały następujące oddziały: wileński — 500 zł. łęczycy — 300 zł. lubelski — 150 zł.”

W 1929 r., z inicjatywy PTK, zawiązał się w Łęczycy Komitet Powiatowy Remontu Kolegiaty w Tumie, w którego skład weszli m.in.: starosta powiatowy Henryk Ostaszewski, prezes oddziału PTK inż. Franciszek Obrębski, wiceprezes inż. Jan Olearski, dyrektor gimnazjum Włodzimierz Ratajewski, proboszcz parafii Tum ks. Emil Gielec. Dzięki staraniom Komitetu Konserwator Kultury i Sztuki województwa łódzkiego inż. Tymoteusz Sawicki przeznaczył niewielką sumę pieniędzy na zabezpieczenie wież kolegiaty.

W 1933 r. oddział PTK w Łęczycy liczy 54

członków. Prezes i wiceprezes — bez zmian, sekretarz — Janina Chrempińska — nauczycielka gimnazjum żeńskiego, skarbnik — Helena Rydlewska. Członkowie Zarządu: dwie Jadwigi Chrempińskie — żona lekarza i żona rejenta, Maria Chrempińska, Jadwiga Cieślak; Jadwiga Cuevas, Maria Czaplińska, dr Władysław Czapliński, Eugenia Dołęgowska, Jadwiga Grodzka, Eleonora Olearska, Sabina Olszewska, Włodzimierz Ratajewski, dr Stanisław Żółkowski.

Na zamku od 1930 r. prowadzone są roboty zabezpieczające mury, przeważnie z funduszków własnych PTK.

W „Ziemi” z 1933 r. następująca informacja (którą podajemy z niewielkimi skrótami): „W roku 1933 łęczycki oddział PTK wydzierżawił od Zarządu m. Łęczycy zaniedbane, częściowo zamieszkałe przez woźnych magistrackich ruiny zamku kazimierzowskiego w Łęczycy na lat 9, zamierzając

zając się odnowieniem murów i przygotowaniem w nich siedziby dla oddziału i przyszłego muzeum ziemi łęczyckiej. Do obecnej chwili, w porozumieniu z konserwatorem kultury i sztuki na województwo łódzkie p. inż. Tymoteuszem Sawickim, dzięki staraniom oddziału PTK wykonano sporo robót, mianowicie poprawiono i uzupełniono obmurowanie zewnętrzne dziedzińca zamkowego, dookoła murów wybrukowano zewnętrzne chodniki z rynsztokami, splantowano i obsadzano roślinami dziedzińiec zamkowy, wyremontowano tzw. prochownię, wzmacniając jej mury, nakrywając dach, budując schody, tynkując izby, które nabrały obecnie przyzwoitego wyglądu i mogły być zamieszkałe przez harcerzy, zaś w głównym piętrowym budynku, po wzmocnieniu murów i nakryciu dachu staroświecką dachówką przygotowuje się pomieszczenie dla muzeum i biura PTK. (...) Zarząd oddziału PTK musiał przerwać swe prace,

Legitymacja członkowska PTK Janiny Cuevas (później Rębalskiej), wydana w 1942 r.

Wycieczka członków PTK z Włocławka, Łodzi i Warszawy m.in. do Łęczycy w 1910 r. Przewodnikiem wycieczki był Konstanty Cuevas z Łęczycy

Grupa turystów — członków oddziałów PTK w Łęczycy i Piotrkowie w 1924 r.

Zebrań członków Oddziału PTK w Łęczycy w 1933 r. w prywatnym mieszkaniu pani Jadwigi Chrepińskiej

gdyż zabrakło skromnych nawet funduszy. Do obecnej chwili na odnowienie zamku oddział łęczycki wydał z górą 13 000 zł, które to fundusze gromadził z różnych źródeł, przede wszystkim z Funduszu Pracy, od Zarządu m. Łęczycy, z różnych drobnych ofiar. Własnych funduszy wydał oddział 3487 zł, to jest wszystkie kwoty, jakie niewielki liczebnie oddział mógł z funduszy organizacyjnych oraz imprez zgromadzić. A tu dla uruchomienia muzeum należy wykończyć 2 obszerne sale, wykonać 5 stylowych okien, 2 drzwi, wstawić 2 piece, ułożyć posadzkę dębową, przy czym koszt tych robót obliczony jest na 1 500 zł. (...) Zarząd oddziału, który już tyle wysiłku włożył w renowację zamku łęczyckiego, nie ustanie i obecnie w swych pracach. Należy przypuszczać, że zarówno Zarząd m. Łęczycy, jak i Fundusz Pracy, wreszcie inne czynniki nie pozwolą borykać się kilku działaczom krajoznawczym z trudnościami i przyjdą z pomocą finansową, ułatwiając tym ostateczne wykończenie historycznych murów starożytnego zamku w Łęczycy, stanowiącego od

dawna poważną atrakcję turystyczną dla całej ziemi łódzkiej."

W roku 1936 łęczycki oddział PTK liczy 50 członków, w zarządzie bez zmian. W rok później łęczycki oddział liczy 61 członków. Zarząd miał 4 posiedzenia, zorganizowano 1 wycieczkę przyjęto 43 wycieczki, rozpoczęto pracę zmierzającą do stworzenia muzeum. Gromadzono eksponaty o charakterze prahistorycznym pod kierunkiem mgr. Jana Manugiewiczza. Siedzibę przyszłego muzeum przewidziano w murach starożytnego zamku. Prezesem był teraz, inż. Jan Olearski, zaś wiceprezesem inż. Franciszek Obrębski, poza tym — bez zmian.

W 1938 r. społeczność łęczycka uroczyście pożegnała opuszczającego Łęczycę długoletniego wiceprezesa oddziału PTK inż. Jana Olearskiego, — zasłużonego działacza, nieocenionego opiekuna zamku łęczyckiego, wręczając mu jako wyraz pamięci i wdzięczności płaskorzeźbę zamku kutą w srebro.

W roku 1939 oddział łęczycki nadal intensywnie

remontuje miejscowy zamek, w którym zamierza urządzić również muzeum PTK. Wysiłki te z każdym rokiem są coraz bardziej widoczne. Znaczna część zamku doprowadzona jest do stanu używalności. Uporządkowano otoczenie zamku.

Wojna 1939—1945 znowu przerwała działalność PTK w całym kraju. W warunkach okupacji hitlerowskiej nie można było prowadzić pracy przy konserwacji zamku, co spowodowało dalsze zniszczenie jego ruin. Zaginęły również skromne zbiory muzealne.

W dniu 22 maja 1946 r. na zebraniu obywatelskim, zwołanym z inicjatywy przewodniczącego Powiatowej Rady Narodowej w Łęczycy Józefa Zarębskiego, przy współudziale honorowego prezesa łęczyckiego oddziału PTK inż. Jana Olearskiego, przybyłego specjalnie z Radomska, na podstawie złożonych deklaracji wszystkich obecnych 36 osób reaktywowano oddział PTK w Łęczycy. Prezesem został ponownie inż. Franciszek Obrębski, wiceprezesem Dionizy Kuźniak, sekretarzem Jan Kurasiński. Członkami Zarządu: Walenty

Czerwiński, Eugenia Dołęgowska, Jadwiga Grodzka, ks. Józef Kulesza, Lucjan Mazurkiewicz, Edward Piotrowski, Teresa Szczepanikowa, Jadwiga Wróblewska, Tadeusz Zawadzki. Oddział łęczycki miał na celu przede wszystkim realizowanie zadań nakreślonych statutem PTK, roztoczenie opieki nad zamkiem Rzymierzowskim, zorganizowanie muzeum, propagowanie krajoznactwa wśród młodzieży, organizowanie wycieczek.

W 1947 r. oddział PTK w Łęczycy liczy 50 członków. Skład zarządu: prezes — inż. Franciszek Obrębski, wiceprezes — Jan Kurasiński, skarbnik — Teresa Szczepanikowa, sekretarz — Janina Cuevas (Rębalska). Członkowie Zarządu: Walenty Czerwiński, Eugenia Dołęgowska, Jadwiga Grodzka, Antoni Gašiorowicz, ks. Józef Kulesza, Dionizy Kuźniak, Aleksander Klimkiewicz, Lucjan Mazurkiewicz, Henryk Morawski, Aleksandra Schifmanowa, Józef Zarębski.

Do najważniejszych osiągnięć ówczesnego zarządu należy zaliczyć:

1. Zorganizowanie przez Zarząd oddziału PTK

Uczestnicy pierwszego po wojnie Ogólnopolskiego Zjazdu PTK w 1947 r. w Gdańsku. Pośrodku w ciemnym garniturze ówczesny prezes PTK Zygmunt Beczkowicz, po jego prawej stronie członkini Zarządu Regina Fleszarowa, po lewej zaś, nieco z tyłu — Janina Cuevas

konferencji, w której wzięli udział: naczelnik wojewódzkiego wydziału kultury i sztuki w Łodzi, wojewódzki konserwator zabytków, starosta powiatowy, przewodniczący Powiatowej Rady Narodowej, burmistrz m. Łęczycy oraz członkowie zarządu oddziału PTK. Konferencja ta, poświęcona zadaniom oddziału, miała duże znaczenie, ponieważ władze wojewódzkie, powiatowe i miejskie zadeklarowały pomoc finansową na konserwację zamku, a ponadto powzięto decyzję utworzenia muzeum w Łęczycy.

2. Zorganizowanie i zarejestrowanie dwóch kół krajoznawczych młodzieżowych: w gimnazjum ogólnokształcącym — 45 członków, organizator i opiekun koła mgr Jadwiaga Grodzka, w gimnazjum pedagogicznym — 25 członków, organizator i opiekun Dionizy Kuźniak.

3. Założenie gabloty przy ulicy Zamkowej i placu Kościuszki do ekspozycji fotografii i różnych informacji turystycznych.

4. Założenie tablicy informacyjnej dla turystów na dworcu kolejowym w Łęczycy.

Poza tym oprowadzono wiele wycieczek i wygłoszono szereg pogadarek, których tematem było krajoznawstwo i zabytki Łęczycy.

W 1948 r. oddział łęczycycki PTK liczy 123 członków. Prezesem został wybrany ponownie inż. Franciszek Obrębski, wiceprezesem mgr Jadwiaga Grodzka, skarbnikiem Irena Czerwińska, sekretarzem mgr Janina Cuevas (Rębalska). Członkowie zarządu: Walenty Czerwiński, Jan Gierliński, Jan Kurasiński, Kazimierz Kwarto, Dionizy Kuźniak, ks. Józef Kulesza, Lucjan Mazurkiewicz, Henryk Morawski, Teresa Szczepanikowa.

Zarząd ten m.in.:

— zorganizował kurs przewodników spośród młodzieży szkolnej;

— urządził sześć wycieczek przygotowanych i prowadzonych przez Janinę Cuevas (Rębalską) — dwa razy do Łodzi, do Poznania, do Torunia i Bydgoszczy, na Warmię i Mazury oraz do Wrocławia, łączna liczba uczestników — 190;

— sprowadził w 1948 r. wystawę objazdową zorganizowaną przez Muzeum Narodowe w Warszawie pod tytułem „Dzieje Cywilizacji w Polsce”. Wystawa otwarta była od 16—25 lipca 1948 r. i mimo okresu wakacyjnego w ciągu 8 dni zwiedziło ją ok. 4000 osób;

— kontynuował roboty konserwacyjne na zamku. W zamku miało powstać wkrótce muzeum, którego organizacją podjęła się wiceprezes oddziału Jadwiaga Grodzka.

W 1949 r. skład zarządu nie uległ istotnym zmianom, zaś do jego osiągnięć należy zaliczyć: — zorganizowanie kursu przewodników — 24 osoby:

— nawiązanie kontaktu i współpracy z radą związków zawodowych;

— zorganizowanie 2 wycieczek autokarem, w których wzięły udział 72 osoby;

— zwerbowanie 63 nowych członków oddziału, który w końcu października 1949 r. liczył 186 członków rzeczywistych i 2 honorowych (Franciszek Obrębski i Jan Oleński).

Najważniejszym wydarzeniem kulturalnym w Łęczycy było uroczyste otwarcie muzeum dnia 16 lutego 1949 r. na zamku kazimierzowskim. 20 grudnia 1949 r., na podstawie zarządzenia ministra kultury i sztuki z 9 grudnia 1949 r. o sposobie i trybie przejmowania w zarząd i użytkowanie państwa muzeów publicznych — Muzeum Ziemi Łęczycyckiej zostało przejęte przez Ministerstwo Kultury i Sztuki w zarząd i użytkowanie państwa.

W 1950 r. prezesem oddziału PTK w Łęczycy wybrano Edmunda Karlińskiego, wiceprezesami: Jadwigę Grodzką, Jana Kurasińskiego, Kazimierza Kwarto, sekretarzem Zofię Modrzejewską, skarbnikiem Franciszka Obrębskiego. Członkowie zarządu: Walenty Czerwiński, Józef Hofer, Dionizy Kuźniak, ks. Józef Kulesza, Mieczysław Leski, Henryk Morawski, Lucjan Mazurkiewicz (Janina Cuevas Rębalska z różnych ważnych powodów rodzinnych nie uczestniczyła w pracy zarządu, pozostając członkiem PTK).

Zarząd zajmował się opieką nad zabytkami, oprowadzaniem wycieczek. Opracowaniem informatora o zabytkach miasta.

W grudniu 1950 r. nastąpiło połączenie PTK i PTT w PTTK. Łęczycycki oddział na zjeździe połączeniowym reprezentowała Janina Mroziwicz. Oceniając tak zresztą niejednorodny i trudny okres działalności wspólnoty PTK-owskiej w Łęczycy, trzeba powiedzieć, że spełniała ona wyznaczone sobie zadania, w myśl pamiętnych wskazań i idei założycieli Towarzystwa.